

Nou tresoret de fraccions de dinar dels regnes de Taifes (segle XI)

A. BOFARULL I COMENGE

En la línia de la tasca encetada d'anar recopilant les informacions disponibles sobre les troballes monetàries de les sèries andalusines i musulmanes en general, presentarem la catalogació i estudi d'un tresoret de fraccions de dinar de les primeres taifes andalusines.

CIRCUMSTÀNCIES DE LA TROBALLA

Aquest conjunt, com el que donàrem a conèixer anteriorment,¹ prové d'un indret no determinat de l'actual província de Conca. Descobertes d'aquest període i de composició similar sembla que no són pas excepcionals en l'àrea de l'antic regne de la taifa de Toledo-València.²

El conjunt que presentem és integrat per 90 fraccions de dinar.

1. BOFARULL I COMENGE, A., Tresoret de fraccions de dinar dels Regnes de Taifes (s. XI). *Acta Numismàtica*, 20, 1990, pp. 111-12.

2. Dintre d'aquesta zona tenim constància de troballes de composició similar a la que ara presentem i a la que vàrem publicar a *Acta Numismàtica* 20. Es tracta de les següents: «Alcañiz el Viejo» (Alcañiz, Terol), descrita per LASA, C., «Hallazgos Numismáticos de época islámica: Alcañiz y Zaragoza», II *Jarique de Numismática Hispano-Árab*, Lleida 1990, p. 250. «Benicasim» (Castelló de la Plana) meticulosament estudiada i publicada per RIPOLLÉS, PP. i LÓPEZ, J., «Un tesoro de fracciones de dinar hallado en Benicassim» *Cuadernos de Arqueología Castellonense*, 4, 1977, pp. 243-261. «Bonete» (Albacete), reconsiderada per SAENZ DIEZ, J. I., «Hallazgos Hispano-Árabes en el Museo de Albacete», *Gaceta Numismática* 80, 1986, pp. 35-9 amb referència a l'estudi inicial de SÁNCHEZ JIMÉNEZ, J., «Trabajos realizados por la Comisaría Prov. de Excavaciones Arqueológicas en 1944. Excavaciones y trabajos arqueológicos en la provincia de Albacete de 1942-1946» *Informes y Memorias*, 15, 1947, pp. 81-83. «Aranzueque» (Guadalajara) troballa esmentada per A. Canto com a integrant d'un recull en curs.

COMPOSICIÓ GENERAL DE LA TROBALLA

Regne de València

Abd al-Aziz al-Mansur (412-452H./1021-1060 A.D.)	21 fraccions
Abd al-Malik al-Muzaffar (453-457 H./1061-1064 A.D.)	29 fraccions.

Regne de València i Toledo

Yahya al-Ma'mun (435-468 H./1043-1075 A.d.)	38 fraccions.
---	---------------

Regne de Taifa per determinar

Taifa per a determinar.	2 fraccions
-------------------------	-------------

Totes les peces tenen l'aspecte d'haver estat fabricades en or de molt baixa llei. Aquesta migradesa de contingut metàl·lic és habitual en aquest període i sembla respondre a dificultats en el proveïment de l'or africà i al progressiu exhauriment dels «stocks» disponibles ocasionat, en bona part, per els pagaments de paries o tributs en aquest metall als estats cristians.³

Una llei de 8 o 9 quirats és la que solen tenir aquestes fraccions de dinar. Això significa tan sols un 30 o 35% de contingut d'or.

El pes d'aquestes fraccions del dinar varia molt substancialment d'una peça a l'altra. Les oscil·lacions són tan importants que moltes vegades hi ha diferències del doble o del triple entre els pesos d'una o altra peça, sense que s'observin però, unes constants de pesos que ens permetin encaixar o definir grups ponderals. Sembla que cal posar inevitablement en relació aquesta constatació amb la pràctica documentada que els pagaments solien saldar-se pesant les monedes i no comptant-les.⁴

Totes aquestes fraccions de dinar no tenen lectures marginals i la menció de la seca i de l'any són absents. Per això és difícil de fer les precisions que la moneda musulmana, gairebé sempre datada, habitualment ens permet de fer. Tot i així podem estimar que les cronologies més tardanes ens les dona el regnat de Yahya al-Ma'mun (435-68 H./1043-75 A.D.). Resten, naturalment, les dues fraccions indeterminades que per ara no ens donen cap indicatiu cronològic. Amb les dades disponibles tindríem, doncs, unes dates límit per a aquest conjunt compreses entre els anys 412 H./1021 A.D. i el 468 H./1075 A.D. Sembla, doncs, que l'ocultament del tresoret es pot situar vers el 1080 o el 1085 A.D., com a màxim.

3. Per a una visió d'aquesta problemàtica Vid. BALAGUER, A., «Parias and the myth of the mancus», *Problems of Medieval Coinage in the Iberian Area*. 3, Santarém 1988, pp.499-545.

4. MILES, G.C., *Coinage of the Umayyads of Spain*. Nova York, 1950, vol. I, p. 90, al·ludeix a les nombroses referències que es troben a les fonts escrites de pagaments realitzats a pes.

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

Regne de València. Catalogació

Abd al-Aziz al-Mansur (412-425 A.H./1021=1060 A.D.). Grup I

Fraccions de dinar d'electró.

Referències: Vives 1065; Prieto Vives 158. Miles 168⁵

Núm.	Pes gr.	Ø mig m/m.	Núm.	Pes gr.	Ø mig m/m.
1	1'61	11'5	4	1'20	11'4
2	1'21	11'5	5	1'16	11'3
3	1'24	13'7	6	0'96	11'6

Totes les peces presenten orla de punts entre dues de lineals malgrat que els cospells d'aquestes monedes tenen formes força irregulars.

Els adorns, en canvi, són bastant similars, ja que en la part superior de la primera àrea solen presentar un motiu vegetal d'estil arabesc i a l'inferior una estrella de sis raigs amb un punt intercalat a cada raig. A la segona àrea no solen presentar adorns.

Abd al-Aziz al Mansur Grup II

Fraccions de dinar.

Referències: Vives 1072; Prieto Vives 162. Miles 171.

Núm.	Pes gr.	Ø mig m/m.	Núm.	Pes gr.	Ø mig m/m.
7	2'27	12'3	15	1'21	10'5
8	1'72	11'6	16	1'12	11'3
9	1'62	11'4	17	1'10	10'8
10	1'60	11'5	18	1'10	10'1
11	1'42	10'7	19	0'96	10'0
12	1'40	11'5	20	0'82	9'7
13	1'25	10'7	21	0'65	10'6
14	1'27	11'8			

Comentaris

Els cospells de les monedes d'aquest grup són també de formes irregulars que s'aproximen, però, a la forma circular.

5. VIVES, A., *Monedas de las dinastías árabe-españolas*, Madrid, 1893. PRIETO VIVES, A., *Los Reyes de Taifas. Estudio histórico-numismático de los musulmanes en el siglo V de la Hégira*, Madrid, 1926. MILES, G.C., *Coins of the Spanish Muluk al-Tawaiif*, Nova York, 1954.

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

Els adorns són també bastant uniformes i s'ajusten al model dels del grup anterior.

Observem que la dispersió de pesos és important i que oscil·la entre el 0,65 gr. als 2,27 gr.

Abd al-Malik al-Muzaffar (453-457H./ 1061-64 A.D.)

Fraccions de dinar d'electró.

Referències: Vives 1078; Prieto Vives 165. Miles 182 var.

Núm.	Pes gr.	Ø mig m/m.	Núm.	Pes gr.	Ø mig m/m.
22	2'48	14	37	1'17	10'9
23	2'18	12'5	38	1'09	11'7
24	1'75	11'5	39	1'05	10'5
25	1'73	11'2	40	1'05	10'5
26	1'65	11'7	41	1'07	11'4
27	1'58	11'6	42	1'05	10'3
28	1'58	11'7	43	0'95	10'6
29	1'46	13'3	44	0'94	10'2
30	1'52	11'5	45	0'94	10'0
31	1'40	11'5	46	0'90	9'3
32	1'37	11'5	47	0'90	10'6
33	1'35	11'0	48	0'85	11'2
34	1'37	11'0	49	0'81	11'0
35	1'30	11'3	50	0'77	10'0
36	1'23	1'00			

Comentaris

S'observen més irregularitats en la forma dels cospells, però com en les monedes dels grups anteriors les orles són de punts entre dues línies.

Els adorns presenten el mateix esquema que en els grups abans descrits, excepte la núm. 48 que no presenta punts intercalats en l'estrella i la núm. 45 que en el lloc de l'estrella porta una flor de lis.

Novament les dispersions de pesos són importants amb gran varietat entre els 2,48 gr. de la més pesada i els 0,77 gr. de la més lleugera.

Regne de Toledo i València. Catalogació

Yahya al-Màmun (435-468 H./1043-1075 A.D.)

Fraccions de dinar d'electró.

Referència: Vives 1100; Prieto Vives 335. Miles 518-519.

Núm.	Pes gr.	Ø mig m/m.	Núm.	Pes gr.	Ø mig m/m.
51	2'02	15'3	70	1'16	12'5
52	1'88	15'2	71	1'14	12'6
53	1'90	14'5	72	1'10	13'7
54	1'85	14'7	73	1'03	10'8
55	1'70	14'2	74	0'96	12'2
56	1'72	13'8	75	1'0	12'0
57	1'62	14'1	76	0'95	12'5
58	1'63	12'8	77	0'94	11'7
59	1'51	13'8	78	0'91	13'0
60	1'42	13'5	79	0'94	11'8
61	1'38	14'2	80	0'85	13'1
62	1'36	13'5	81	0'84	12'2
63	1'40	13'0	82	0'82	13'0
64	1'23	13'5	83	0'80	11'3
65	1'25	12'8	84	0'74	12'7
66	1'27	12'9	85	0'67	9'5
67	1'24	12'3	86	0'55	9'7
68	1'25	13'5	87	0'50	10'0
69	1'13	12'0	88	0'46	10'4

Comentaris

També els cospells d'aquestes monedes són de formes irregulars. Les orles segueixen el mateix model que les dels anteriors grups, però els ornaments són molt més rics i variats.

Trobarem múltiples combinacions en una i altra cara. Els motius vegetals són potser els més abundants, però trobem també grups de punts formant diferents figures, estrelles, anells, puntes de fletxa, etc.

La diversitat ponderal és també important, entre els 2,02 gr. i els 0,46 gr., i observem que en les de menor pes la llegenda resta sovint incompleta per manca d'espai.

Regne de Taifa per a determinar

Fracçons de dinar d'electró. Referència: Vives, Prieto Vives i Milles no les publiquen. Ripollès-Lopez⁶ en publiquen sis de similars a aquestes, núms. 2-7 i Bofarull⁷ en dona a conèixer tres també similars, núms. 228-230.

6. RIPOLLÉS, PP. i LÓPEZ, J., art. cit.

7. BOFARULL I COMENGE, A., art. cit.

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

<i>Núm.</i>	<i>Pes gr.</i>	<i>Ø mig m/m.</i>
89	0'85	12'3
90	0'67	10'7

Comentaris

La principal dificultat per a l'atribució d'aquestes peces és que no presenten nom de governant, ni títol, ni tampoc seca.

La constància que van donant-nos les troballes d'associació d'aquestes peces amb les fraccions de dinar de les taifes de València o de València-Toledo, fan pensar en una emissió dintre d'aquest territori o en tot cas en algún reialme veí.

Aquestes monedes porten a la primera àrea la missió profètica de Mahoma en dues línies, amb un punt en la part superior d'una d'elles i un anell en l'altra. En la part inferior veiem en les dues monedes un adorn vegetal.

En la segona àrea tenim la lectura «Per Allah» i una segona lectura per ara no interpretada, tot dintre d'una estrella de vuit puntes.